

הַפֶּתַח וְהַכְּבוֹד לְרַבֵּי אֱלֹהֵינוּ

סֵפֶר

זְהַר הַקְּדוֹשׁ

עַם מְאֹד
הַפֶּתַח וְהַכְּבוֹד

עֵזְרָא וְקָהָל יִשְׂרָאֵל מִן שְׁמַיָא הַרְחוֹק

מִיָּא רַחֲמֵי אֱלֹהֵינוּ

מֵאמֵר לְפִרְשֵׁת פִּנְחָס

בהוצאת ישיבת "אביר יעקב"
מוסדות "אור מאיר שמחה" נהריה
על שם כ"ק אדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זיע"א

מְדוּרַת קָרָן טַלְיֵי בְרִנָּה

גודל עוון לשון הרע

**רְבִי שְׁמֵעוֹן אָמַר, אֶלְמָלָא הָווּ עֵיילִין יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא, בְּסִימָנָא (נ"א)
בְּאוּמָנָא דְלִישְׁנָא בִישָׂא, לָא הָהוּ קָאִים עֲלָמָא רְגָעָא חַד.
מֵאן אוּמָנָא דְלִישְׁנָא בִישָׂא, נְחָשׁ. וְרָזָא דְמַלְכָּה, מְדַאֲתָא נְחָשׁ עַל תְּהוּ**

הַפְתָּר וְהַכְּבוֹד

במאמר זה יתבאר מה הועילה תפילתו של משה על בני ישראל, ולכן יבאר רבי שמעון חומרת עון לשון הרע בכלל, ובפרט במעשה המרגלים שהוציאו דבה על ארץ ישראל ובכך הגדילו עוונם מאד, לפי שהקדוש ברוך מקנא על כבוד הארץ. ולכן נגזר עליהם כליה ח"ו אלא שבזכות תפילת משה ניצלו.

נכנסים לארץ ישראל, **בְּסִימָנָא** (דף קס"א ע"א) **דְלִישְׁנָא בִישָׂא**^א - באותו רושם וזוהמא של לשון הרע שקבלו מהמרגלים^ג, **לָא הָהוּ קָאִים עֲלָמָא רְגָעָא חַד** - לא היה מתקיים העולם אפילו רגע אחד.^ה

מֵאן אוּמָנָא דְלִישְׁנָא בִישָׂא, נְחָשׁ - מיהו שאומנתו לשון הרע, נחש^ו, **וְרָזָא דְמַלְכָּה** - וסוד הדבר, **מְדַאֲתָא נְחָשׁ עַל תְּהוּ**

מה שספרו על השאר לא היה אמת, ולהוציא שם רע נתכוננו, כדי להבהיל את ישראל. ובגלל קבלת לשון הרע הזה לא נכנסו ישראל לארץ.

רְבִי שְׁמֵעוֹן אָמַר - מה שספרו המרגלים שהם ראו את הנפילים היה לשון הרע, כי לא ראו אלא את ילדי הענק 'אחימן ששי ותלמי', כמבואר בפסוק (יג כב), אלא כונתם היתה להבהיל את ישראל^א, **וְאֶלְמָלָא הָווּ עֵיילִין יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא** - אילו^ב היו בני ישראל

מקורות וציטוטים

[כנראה כוונתו לפירוש הרמ"ז הנ"ל, שבדפוס ישן נדפס עם המק"מ] ויש לומר כמו מוציא שם רע שגם כן אבדה החן אשה על בעלה בעיניו ואף על פי כן אמרה תורה (דברים כב ט) 'לא יוכל שלחה' ועל כרחו ידור עמה, והיה ראוי שגם בחן מקום [-חן מקום על יושביו] שיבואו לארץ על כרחם כנ"ל, על זה תירץ דאם היו נכנסים באופן זה שלא היה מתוקן יותר והיה נשאר בהם דבוק חטא לשון הרע והוא הזוהמא דאטיל נחש לא הוה קיימא עלמא כלל, וניתקן שיפלו פגריהם במדבר ויתמו ויתוקן החטא שיהיו בניהם דבוקים בה' יתברך. ע"כ.

ג, כך היא הגירסה בדפוס מנטובה ובדפוס קרימונה. וכן נראה ברמ"ק ובדמשק אליעזר. ובנוסחא אחריתא '**בְּאוּמָנָא דְלִישְׁנָא בִישָׂא**' והיא גירסת בעל המקדש מלך בדפוס אמסטרדם. ובדפוס קושטא, ליוורנו ווילנא, הובא כמוסגר. [ועיין חידושי הר"ם (בספר הכות פר' שלה) ובספר מולא העומר למהרא"ל צינץ (דברים אות לד) שנראה שגרסו 'באוּמָנָא']

ד, לפי הגירסה 'באוּמָנָא דְלִישְׁנָא בִישָׂא', פירושו אילו היו נכנסים לארץ כשדבוק בהם חטא של אותו 'אומן' לישנא בישא, הוא הנחש. ע"פ חידושי הר"ם (הני"ל).

ה, כתב הרמ"ז וז"ל והכוונה בכאן שכל באי הארץ היו מאמינים בהשם יתברך ולא נשאר בקרב לבם שמץ שום ערעור מאבותם שמתו במדבר מפני שקבלו לשון הרע מהמרגלים עכ"ל ולמעלה (בקטע הבא) ביארנו ע"פ הגר"א.

ו, שסיפר לשון הרע על הקדוש ברוך הוא, כמו שאמרו חז"ל

ב, 'יחוללו' משלשון 'חלל'. הגר"א, קרני אור ואמת ליעקב. כה, הגר"א.

א, ע"פ הרמ"ק.

ב, כתב הרמ"ז: יש אלמלא שהוא כמו אילו, כדאיתא בשבת (ק"ה) אלמלא משמרין ישראל שתי שבתות, ובכתובות (לג) אלמלא נגדה לחנניה מישאל ועזריה וכו'. ע"כ. וכתב החיד"א בהגהותיו: אח"י [-אמר חיים יוסף] התוספות במגילה (כא) כתבו גם כן דיש ב' פירושים בתיבת 'אלמלא'. ע"כ. וכוונתו לבאר שאין הכוונה כאן 'אלמלא' אילו לא היו נכנסים אלא אילו היו נכנסים. [וזה דלא כמו שכתבו התוספות שם 'אלמלי' ביו"ד, פירושו אילו כן, ו'אלמלא' באל"ף, פירושו אילו לא].

אמנם באמת ליעקב פירש כפירוש השני של 'אלמלא', וכתב לבאר וז"ל: פירוש, אם לא היה כן שנכנסו לארץ ישראל לאחר שדברו לשון הרע, אלא שנכנסו בלא לשון הרע, אז כשנכנסו לארץ ישראל לא היה מתקיים כל אומות העולם לפניהם אלא הם לבדם היו שולטים על כל העולם אז כשנכנסו לארץ, ומפני שקודם כניסתם דברו לשון הרע, מפני זה נשאר כל העולם קיים כשנכנסו, וזה שאמר 'לא הוה קאים עלמא' וגו', ומפני שקודם כניסתם דברו לשון הרע, נתנו כח ושליטה לנחש ולאומות העולם שולטו. ע"כ. ובספר הכות חידושי הר"ם] בפרשת שלח כתב וז"ל: ולעניות דעתי פירוש מה שכתב בוזהר 'רבי שמעון אמר אלמלא הוה עיילין ישראל לארעא באומנא דלישנא בישא' וכו' אינו מובן כלל עי"ש במקדש מלך

אֲטִיל בַּה זֹהֶמָא. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, וְעַל כֵּלָּא מְחַל קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא, בַּר מִן לִישְׁנָא בִישָׂא. בְּגִין דְּכָתִיב (תהלים יב ה)

הַפְתָּר וְהַפְּבֹד

עתה יבאר חומר עון לשון הרע יותר מכל העבירות מפני שהוא ככופר בעיקר.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, גדול מאד עון לשון הרע,^א **וְעַל כֵּלָּא** - ולכן על כל מה שחטאו, אף עבודה זרה וגילוי עריות כמו בעגל ובשיטים,^ב **מְחַל קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא** - מחל הקדוש ברוך הוא, **בַּר מִן לִישְׁנָא בִישָׂא** - חוץ מלשון הרע,^ג **בְּגִין דְּכָתִיב** - כמו שכתוב (תהלים יב ד-ה) 'כָּרַת

אֲטִיל בַּה זֹהֶמָא - משבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא,^ד וגם כאן קבלו זוהמא על ידי חטא לשון הרע, ואם היו נכנסים כך לארץ ישראל שהיא סוד חוה, מלכות, היה גורם כביכול לאחיזת החיצונים בקדושה ח"ו, ולכן מתו במדבר ועל ידי זה נפרדה מהם הזוהמה ואז יכלו ישראל ליכנס לארץ.^ה

מקורות וצייונים

וזכור אל תשכח. עכ"ל. כיוצא בזה ראה פרדס רמונים (שער כה פרק ו) ז"ל: וידמה המעניין כי מה שאמר שהטיל בה זוהמא הוא ששמש הוא עמה ח"ו והטיל בה זוהמא כמ"ש שבא נחש על חוה כמשמעו ח"ו חילה וחלילה כי מי נגע ידו בכך ונקח. ודברי הרשב"י ע"ה הם 'מים עמוקים וכו' ואיש תבונה ידלנה וכו', עיי"ש.

ח. ע"פ הגר"א. ז"ל: הכא נמי דקבילו זוהמא וכמו שכתוב (יד לב) 'ופגריכם אתם יפלו' וגו' ידידככו מהאי זוהמא וכמו שכתוב לקמן (קסב) אני אמרתי אלוקים אתם וכו' [מה מיתנתו של אדם אחיזת ליה לעפרא, בגין דיתמחי ההוא יצר הרע די בגויה, וההוא יצר הרע איהו דמית, ואתעכל בגויה] כיון דאמשתכותן וכו' מאי פגריכם וכו' [דא יצר הרע כליל דכר ונוקבא, חסרונין דאית בכו, דיצר הרע נחית תידיר לחסרונא, ולא סליק] ועל דא (יד לה) 'במדבר הזה יתמו ושם ימותו' אינון פגרים, וכמו באדם הראשון דאוליד קין מההוא זוהמא ולא אתתקן העולם עד דאתמתון במבול, וכן אלמלי עאלו בהאי זוהמא לארץ ישראל, דהיא סוד חוה נוקבא. עכ"ל.

ט. בספר ידאים (מצוה קצא) למד מענין המרגלים שאסור להוציא דבה על חפצי חבירו. ופסקן כן להלכה בחפצי חיים (כלל ה ס"ו) **י. ע"פ הרמ"ק.**

יא. כמו שאמרו חז"ל (ערכין טו): 'רבי אחא ברבי חנינא אומר סיפר [לשון הרע] אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות'. הגר"א. ועיין לעיל (גג) 'תא חזי', כל חובי' עלמא קודשא בריך הוא מכפר עליהו בתשובה, בר מההוא לישנא בישא, דאפיק שום ביש על חבירה. [בא וראה, על כל חטאי העולם הקדוש ברוך הוא מכפר בתשובה, פרט מאותו לשון הרע שמוציא שם רע על חברו]. ובתיקוני זוהר (קלב): 'פומא עקימא לא שריא ביה קודשא בריך הוא דאיהו מום, כל שכן אם דבורא דיליה עקים, עליה אתמר (קהלת א טו) מעות לא יוכל לתקוני'. וכתב הגר"א שם: 'דאיהו מום דמאן דדבורא דיליה עקים עליה וכו' כצ"ל ורצה לומר כמו שאמרו כבר כרתו דוד ברוח הקדוש' וכו' (ורשב"י לשיטתו בכל זה, שאין למוספר לשון הרע תקנה. מנחת משה)

במדרש תנחומא (בראשית ח) 'רבנן אמרי קשה לה"ר שהביא מיתה על אדה"ר, שעמד נחש ואמר לאדם וחוה כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפתחו עיניכם (בראשית ג ה) שמון האילן הזה אכל כשברא את עולמו וכל אומן שונא בני אומנתו והייתם כאלהים (שם) שמעו לו וגרמו מיתה להם ותלולדותיהם עד סוף כל הדורות'. [וראה רש"י שמות (ד ג): רמו לו שסיפר לשון הרע על ישראל, ותפש 'אומנתו של נחש']. וראה ערכין טו: 'ואמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש ואומרות, ארי זורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך, אומר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון'. ובוזרה (ח"ב רסא א) 'תא חזי, כד האי אתערעו דלישנא בישא אתערע לתתא, כדון האי נחש עקלתון, סליק קשקשיו, ואוקים לון בסליקו, ואתערע מרישא עד רגליו. וכד קשקשיו סליקו ומתערע, כדון כל גופא אתערע'. [-בא וראה, כשהתעוררות לשון הרע הזו מתעוררת למטה, אזי הנחש העקלתון הזה מעלה את קשקשיו ומעמיד אותם בעליה, ומתעורר מראשו עד רגליו. וכשקשקשיו עולים ומתעוררים, אזי כל הגוף מתעורר] ולעיל (מו): 'דבגין לישנא בישא, חויא אזדמן, בין ליעילא בין לתתא, דכתיב, (במדבר כא ו) 'וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים'.

ז. עיין בדברי האר"ז^א בשער מאמרי רשב"י (בביאור האדרא רבא דף קצח) ז"ל: כי גם הקליפות הנקראים אלהים אחרים העומדים בסיוע אלהים קדושים הנו', עולין ונכללין גם הם בסיוע האלהים קדושים ומתקשרים שם עמהם. ואז כאשר מוזדווגים ז"א ונוקביה דאצילות הקדוש ונכנסין אותם האלהים ביסוד שבה בסוד החמש' גבור' מנצפ"ך כנו', וכיון שהקליפות הם מתקשרים ונכללים בסיוע אלו האלהים קדושים נמצא כי ח"ו דומה כאלו הם עצמם ונכנסו שם ביסוד הנקבה והטיל בה זוהמא, אבל הזהר והשמר בנפשך מאד מאד אל יעלה בדעתך שהדברים כפשטן כמו שאמרו ז"ל שבא נחש על חוה והטיל בה זוהמא, כי חלילה להאמין הדברים כפשטן. אמנם רז"ל נתכוונו אל מה שאמרנו כי בהיותם נקשרים ונכללים ומיוחדים בסיוע אלו האלהים קדושים, נחשב כאלו הם עצמם ונכנסו אל הקדש פנימה ח"ו,

אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁוֹנָנוּ נִגְבִּיר שְׁפִתֵינוּ אֲתָנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ.¹
תָּא חֲזִי, כְּמָה עֵבֶד הֵהוּא לִישָׁנָא בִישָׂא, גְּזֹר עַל אֲבָהֶתְנָא דְלָא
יִיעוּר לְאַרְעָא וּמִיתוּ אֵינֵן דְאָמְרוּ. וְאַתְגְּזֹר בְּכִיָּה לְדַרְי דְרִין.
(כָּל שְׁכֵן הֵכָא דְאִפִּיקוּ לִישָׁנָא בִישָׂא עַל פְּלָא) כְּבִיכּוּל בֵּינָן דְאִפִּיקוּ עַל אַרְעָא
קְדִישָׂא, כְּאִילֵּוּ אִפִּיקוּ עֲלֵיהּ. בְּגִין כֵּךְ קִנְיָ קוּדְשָׂא בְרִיךְ הוּא עַל דָּא,

הַפְתָּר וְהַפְּבֹד

ונגזר בכיה לדורי דורות, שנחרב בית המקדש באותו מועד, כמו שאמרו חז"ל (תענית טז.) 'אותו היום תשעה באב היה, אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם בכיתם בכיה של חנינם, ואני קובע לכם בכיה לדורות'. והטעם שהחמירו כל כך בעונשם, משום שאפילו סתם לשון הרע הוא חמור מאוד, **כָּל שְׁכֵן הֵכָא דְאִפִּיקוּ לִישָׁנָא בִישָׂא עַל פְּלָא² כְּבִיכּוּל** - קל וחומר כאן שהוציאו לשון הרע על הכל, כלומר על בורא העולם כביכול, ומבאר, למה נחשב שהוציאו לשון הרע עליו, **בֵּינָן דְאִפִּיקוּ עַל אַרְעָא קְדִישָׂא, כְּאִילֵּוּ אִפִּיקוּ עֲלֵיהּ** - מכיון שהוציאו על הארץ הקדושה, כאילו הוציאו עליו יתברך, כי ארץ ישראל היא כנגד המלכות, נוקבא דזעיר אנפין³, **בְּגִין כֵּךְ קִנְיָ קוּדְשָׂא בְרִיךְ הוּא עַל דָּא** - בגלל זה קינא הקדוש ברוך הוא על זה⁴,

יְהִיָּה כָּל שְׁפִתֵי חֲלֻקוֹת לְשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֻלוֹת **אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁוֹנָנוּ נִגְבִּיר שְׁפִתֵינוּ אֲתָנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ⁵** ביאור הכתוב: ה' יתברך יעניש ויכריח את אלו שאומרים בלשונינו נתגבר⁶, שפתינו ברשותינו, כי מי אדון לנו לצוות עלינו שלא לדבר⁷. וכופרים בהשגחת ה' עליהם, עד שמגיעים לכפירה בעיקר⁸.

אחר שהפליג רבי שמעון לבאר את החטא הנורא של לשון הרע⁹, יבאר עתה את עונשם של המרגלים וישראל, ויבאר שחטא המרגלים היה חמור יותר מסתם לשון הרע מפני שדברו כביכול כלפי מעלה ועל כן היה צריך להיות עונשם חמור ביותר אלמלא תפילת משה עליהם.

תָּא חֲזִי כְּמָה עֵבֶד הֵהוּא לִישָׁנָא בִישָׂא - בא וראה כמה פעל אותו לשון הרע, **גְּזֹר עַל אֲבָהֶתְנָא דְלָא יִיעוּר לְאַרְעָא¹⁰** - בגללו נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, **וּמִיתוּ אֵינֵן דְאָמְרוּ** - ומתו אלו שאמרו, הם המרגלים שמתו במגיפה¹¹, **וְאַתְגְּזֹר בְּכִיָּה לְדַרְי דְרִין** -

מקורות וצייונים

דרש ר' שילא איש כפר תמרתא מלמד שנשתררב לשונם ונפל על טיבורם והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטיבורם ומטיבורם ונכנסות בלשונם. ורב נחמן בר יצחק אמר באסכרה מתו¹.
 יו. לפנינו השגירו משפט זה (עד המילה 'ביכול') ע"פ דרך אמת שהסגירו וכתב על זה 'ומיתו', ובהגהות בעל המוקדש מלך בדפוס אמסטרדם מחק משפט זה לגמרי, ולפי זה המילה 'כביכול' קאי על ההמשך]. אמנם בדפ"ר וכן הרמ"ק והגר"א גרסו כל זה.
 יח. כמבואר בעץ חיים שער ל"ב פרק ג: 'דהל נוקבא דז"א והיא הנקראת ארץ ישראל'.
 יט. כתב הגר"א: 'כיון דאפיקו' כו' שארעא קדישא אחיד בשמיה, 'בגין כך קני' וכו' כמו 'וקנא לאשתו' (ע"פ במדבר ה ד) וכמו שכתוב (זכריה ח ב) 'אנתי לציון קנאה גדולה' ע"כ. וראה בעץ חיים שער לב פ"ג: 'כי ארץ היא נקבה כנועד וישראל הוא בעלה ז"א וזהו ארץ ישראל'.

יב. רש"י שם.

יג. בתרגום יונתן: מן דכפרין בעקרא דאמרין בלישנא נתגבר ספותנא עמנא מן רבון דלנא [-בגלל שכופרים בעיקר שאומרים בלשונם: נתגבר בשפתינו אתנו, מי אדון עלינו]
 יד. ע"פ הרמ"ק. והגר"א הביא מה שאמרו חז"ל (ערכין שם) 'אמר רבי יוחנן משהו ר' יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר שנאמר אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו'. וראה בתנחומא (מצורע ב) 'קשה לשון הרע שאין אדם מוציאו מפיו עד שהוא כופר בהקב"ה, שנאמר (תהלים יב ה) אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו'.
 טו. לפנינו גורסים 'ייעול', ולמעלה תוקן ע"פ דפ"ר וכן הוא בנוסח הזוהר באו"י.
 טז. כמו שכתוב (ג לו) 'זמתו האנשים מוציא דבת הארץ רעה במנפה לפני ה' ואמרו חז"ל (סוטה לה) 'אמר רבי חנינא בר פפא

(כלומר קני לשמיה) וְקַאִימוּ יִשְׂרָאֵל בְּלִהוּ לְאִשְׁתַּצָּחָה מֵעֲלָמָא, אֶלְמִלָּא
בְּעוֹתִיהָ דְּמִשְׁחָה.

וְיִסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ וְגו'. (במדבר יג כז). אָמַר רַבִּי תַּיִיא, מַאי שְׁנָא
הָכָא וַיִּסְפְּרוּ, וְלֹא כְּתִיב 'וַיְגִידוּ', אוּ 'וַיֹּאמְרוּ'. אֶלָּא

הַפְּתֵר וְהַפְּבֹד

כְּלוֹמַר קִנֵּי לְשִׁמְיָה^כ - כלומר, קינא לשמו, שהיא המלכות^{כז}, ובגלל זה קִאִימוּ יִשְׂרָאֵל
כְּלִהוּ לְאִשְׁתַּצָּחָה מֵעֲלָמָא - עמדו ישראל
כולם להיות כלים מהעולם, מחומרת עוונם
שדברו כלפי מעלה, אֶלְמִלָּא בְּעוֹתִיהָ
דְּמִשְׁחָה - אם לא תפילתו של משה שהועילה
להצילם מעונש חמור זה, ונענשו רק בעונש
סתם לשון הרע^{כז}.

וַיִּוצִיאוּ דַבַּת הָאָרֶץ

במאמר זה יבאר את כל דברי המרגלים, מה היתה כוונתם כששבחו את הארץ וכשגינו אותה, ולמה הזכירו
את עמלק. גם יבאר חומרת עוונם שדברו כלפי מעלה.

חֲלַב וְדָבַשׁ הוּא וְזֶה פְּרִיָּהּ וְגו'. אָמַר רַבִּי חֵיִיא
- יש להקשות, מַאי שְׁנָא הָכָא וַיִּסְפְּרוּ וְלֹא
כְּתִיב 'וַיְגִידוּ' - מה נשתנה כאן שנכתב
'ויספרו', ולא 'ויגידו', או לכתוב 'ויאמרו' - לבד,
ואין צורך לכתוב 'ויספרו לו ויאמרו'^א, אֶלָּא -

בתחילת דבריו מקשה רבי חייה על הלשון 'ויספרו',
ומבאר ההבדל בין 'הגדה' 'אמירה' ו'סיפור', וכאן שייך
בדווקא לשון 'סיפור', שרצו לגלות ולפרסם דעתם
בגנות הארץ.

כתוב בפסוק (במדבר יג כז) וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ
בְּאֵנֹו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת

מִקְרוֹת וְצִוּוּיִם

עַל דָּא, תָּא חֵיִי, כְּמָה עֲבַד תְּהוּא לִישָׁנָא בִּישָׂא, גֹּר עַל
אֲבַהֲתָנָא דְּלֹא יִיעוּל לְאָרְעָא וּמִיתוּ אִינוּן דְּאִמְרוּ. וְאִתְּגַוְר כְּכִיָּה
לְדַדִּי דְּרִין. וְקַאִימוּ יִשְׂרָאֵל בְּלִהוּ לְאִשְׁתַּצָּחָה מֵעֲלָמָא, אֶלְמִלָּא
בְּעוֹתִיהָ דְּמִשְׁחָה וּמִפְּרִשׁ: [אחר שהביא רבי שמעון שהקדוש
ברוך הוא מחל על הכל חוץ מלשון הרע] 'כל שכן' וכו' כל
שכן כאן שדברו לישנא בישא עליו יתברך כביכול, בגלל שדברו
על ארץ ישראל וכו'^א. ועל זה קינא ה'. 'תא חזי' וכו' בהקדם
מה שמבואר בחז"ל (ירושלמי פ"א ה"א, ועיין ערכי טו): 'שלושה
לשון הרע הורגתן, המספרו המקבלו ומי שנאמר עליו', ולכן
נגזר כאן על ג', 'גזר על אבהתנא דלא יעלון לארעא' - זה
המקבלו, 'ומיתו אינון דאמרו' זה המספרו, 'ואתגור בכיה לדדי
דרין' זה מי שנאמר עליו, היא ארץ ישראל, כמו שכתוב (איכה
א א) 'איכה ישבה בדד וגו' בכה בתכה'. אלא שיש להקשות
הלא גם 'גזר על אבהתנא' הוא על מי שנאמר עליו, כי נגזר
עליהם רק שלא יכנסו לארץ, לכן אמר 'וקאימו ישראל כלתו
לא שתצאה מעלמא אלמלא בעותיה דמשה' שהיו עומדים
כולם להתכלות, אלא שעמדה להם תפילתו של משה שרק
דור המדבר ימותו ואחר כך יכנסו ישראל לארץ. ע"כ ע"פ
הגרא.

כ. לפנינו ובדפוס ליוורנו וקושטא הסגירו מילים אלו, ובהגהות בעל
המקדש מלך בדפוס אמטרדם מחקו לגמרי. וכן הגר"א כתב: 'ומה
שכתב 'כלומר קני לשמיה' הוא פ' איזה תלמיד מבחוץ'. אמנם
בדפו"ר גרסו כן וכן בזהר שבאו"י ובאמת ליעקב.
כא. כתב באמת ליעקב: קני לשמיה פירוש, מלכות נקרא שם כנודע.
ע"כ. [עיי' ע"ח שער ל"ח פ"ו: 'מלכות רחל הנקרא שם כנודע']
כב. ביארנו כל הענין ע"פ ה'הימ"ק'. וז"ל 'אמר רבי שמעון'
וכו' הענין שהוקשה לרבי שמעון מה הועיל תפילתו של משה
רבינו ע"ה אחר שנענשו ישראל כל שנענשו, לזה מה עשה
[רבי שמעון], גילה חומר עון לשון הרע בשני חלקים, האחד
העון שדברו סתם לשון הרע, השנית חומר עון זה בעצמו
וזהו שאמר 'כל שכן הכא' וכו', וכשנבא לראות עונש שנענשו
ימצא שלא נענשו אלא קצת העון דהיינו עון סתם לשון
הרע, לא חומר העון הכא, דהיינו חלק כל שכן דקאמר. עכ"ל.
והגר"א ביאר באופן אחר והפך את סדר דברי הזהר שלפנינו.
ונביא תחילה את גירסתו: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, וְעַל כְּלָא מְחַל
קוּדְשָׁא בְּרִין הוּא, בַּר מִן לִישָׁנָא בִּישָׂא. בְּגִין דְּכְתִיב, אֲשֶׁר
אָמְרוּ לְלִשׁוֹנָם נְגִידֵי שְׁפָתֵינוּ אֲתָנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ. כֵּל שֶׁפֶן הָכָא
דְּאִפִּיקוּ לִישָׁנָא בִּישָׂא עַל כְּלָא כְּכִיבּוֹל, בִּין דְּאִפִּיקוּ עַל אָרְעָא
קוּדְשָׁא, כְּאִילוּ אִפִּיקוּ עֲלֵיהּ. בְּגִין כֵּן קִנֵּי קוּדְשָׁא בְּרִין הוּא

א. ע"פ מקדש מלך, הגר"א ואמת ליעקב.

כָּל חַד אֲוִלְיָי מִלֶּלֶה בְּלַחֲדוּדָיו. וַיִּגְיָדוּ, בְּכָל אֶתֶר רָמֹז קָא רָמִיז
 בְּחַכְמָתָא, וְהָא אֶתְמַר. וַיֵּאמֶר, אֲמִירָה בְּעֵלְמָא. וַיֵּאמְרוּ, הֲרַהוּרָא
 דְּלָבָא. וַיֵּאמְרוּ, תַּפְקִידְתָּא. וְהָא אֲוִקִימָנָא בְּכַמְה אֶתֶר. וַיִּסְפְּרוּ,
 פְּרִישׁוּתָא דְּמִלֶּה בְּכָל אֶתֶר.

הַפְתָּר וְהַפְּכוּד

אֲמִירָה בְּעֵלְמָא - אמירה לבד, בלי לספר ולפרש הדבר היטב¹. האופן השני הוא **וַיֵּאמְרוּ, הֲרַהוּרָא דְּלָבָא** - הרהור הלב, שגם הוא נקרא 'אמירה'². והאופן השלישי הוא **וַיֵּאמְרוּ, תַּפְקִידְתָּא** - ציווי, כלומר שפוקד ומצוה³, וְהָא **אֲוִקִימָנָא בְּכַמְה אֶתֶר** - והרי העמדנו בכמה מקומות⁴. אמנם הלשון **וַיִּסְפְּרוּ** משמעותו, **פְּרִישׁוּתָא דְּמִלֶּה בְּכָל אֶתֶר** - פירוש הדברים בכל מקום⁵. כלומר כשאדם מבאר ומפרט דבריו⁶. וכאן שהרחיבו בתיאור ביאתם לארץ כדי לגנותה, נקרא סיפור⁷.

אלא בדווקא נקט לשון זה, כי **כָּל חַד אֲוִלְיָי מִלֶּלֶה בְּלַחֲדוּדָיו** - כל אחד מלמד דבר לבדו. כלומר, יש משמעות שונה לכל מילה ממלים אלו וכאן שייך דווקא הלשון 'סיפור'². ומבאר מהו לשון **וַיִּגְיָדוּ, בְּכָל אֶתֶר רָמֹז קָא רָמִיז בְּחַכְמָתָא** - בכל מקום רמז רומז בחכמה, כלומר שמרמז על גילוי סודות החכמה, וְהָא **אֶתְמַר** - והרי כבר למדנו לעיל², וכאן לא היה דברי חכמה ולא שייך לשון זה⁷. ולכתוב לשון 'אמירה' לבד גם לא שייך, כי לשון אמירה מתפרש בשלשה דרכים: הראשון הוא **וַיֵּאמֶר,**

מִקְרֹוֹת וְצִוּוּיִם

ה. ראה במקדש מלך כתב: והכא אין שם חכמה, לכך לא כתב 'ויגידו'. ע"כ.
 ה. הגר"א.
 ו. כמו שכתוב (אסתר ו' 1) 'ויאמר המן בלבו' (בראשית כו מא) 'ויאמר עשו בלבו' וכיוצא. הגר"א.
 ז. כמו (במדבר טו לח) 'ואמרת אליהם ועשו להם ציצית' (וינה ב יא) 'ויאמר ה' לדג' וכיוצא בזה הרבה. ע"פ הרמ"ק והגר"א. ובדמשק אילעור כתב: 'תפקידתא, כמו המפקיד אצל חבירו שהוא בחשאי ולא דביבור והם היו רוצים להוציא הדבר מן הכת אל הפועל. ע"כ. וכן כתב אמת ליעקב: תפקידתא פירוש ש'ויאמרו' הוא הרהור הלב ופקדונו של הלב שהיה נפקד שם. ע"כ.
 ח. בזהר ויחי (לד ב) מבואר דאמירה היא בחשאי. וכן לעיל (קל"ב ב) דאמירה היא דלא בעא לארמא קלא, וכן בזהר ויצא (קטו א) ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא וגו' ואיהי אקדימת לאורחא, ואמרה ליה בחשאי וכו'. [ומה שכתב 'והא אוקימנא בכמה אתר' ולכאורה מבואר בשאר מקומות הנ"ל פירוש אחר, מיושב לפירוש הדמשק אילעור שכונת הוהר כאן תפקידתא הוא אמירה בחשאי ועל זה אמר 'הא אוקימנא בכמה אתר']
 ט. בספר זכירה לחיים (להר"ח פלאג' ב דף ז ע"א ד"ה א') גרס 'פרישותא דלעילא'. וצ"ב פירושו.
 י. ע"פ רמ"ק וקרני אור. ועיין ביאור הגר"א לספד"צ (פ"א מ"א ד"ה בספר): וסיפור הוא הדעת שמוציא השכל מהכת אל הפועל.
 יא. פירושנו ע"פ הרמ"ק וקרני אור. ולא מתפרש לפי זה למה לא כתב רק ויספרו בלי ויאמרו. ובמקדש מלך ביאר בדרך אחרת את התירוץ. וז"ל: ותיק' כל חד אוליי מלה בלחודו' דהיינו כל אחד

ב. ע"פ הרמ"ק. ומקדש מלך כתב: 'כל חד אוליי מלה בלחודו' דהיינו כל אחד היה מסדר הדיבה שיאמר לפני משה רבינו ע"ה. ע"כ.
 ג. בזהר (ח"א רלד): רבי יוסי שאל לרבי שמעון, אמר ליה, ואגידי, או יגד, או ויגיד, וכן כלהו, דתנינן דרזא דחכמתא איהי, אמאי במלה דא (בבלחא) איהו רזא דחכמתא. אמר ליה, בגין דאיהו מלה דאתיא בגימ"ל דל"ת בלא פירודא, והאי איהו רזא דחכמתא. [רבי יוסי שאל את רבי שמעון. אמר לו, ואגידי, או יגד, או ויגיד, וכן כולם, ששנינו שסוד החכמה היא, למה בדבר זה (בכלל) הוא בסוד החכמה? אמר לו, משום שהוא דבר שבא בגימ"ל דל"ת בלי פרוי, וזהו סוד החכמה]. וכתב הגר"א: 'ויגידו בכל אתר' וגו' דהוא מלתא דהגדה, וכבר פירשו בזהר (עין תקוני אה אה נד.) דהוא ג' וד' ויוד באמצע, הוא מלתא דחכמתא, והמן כורע גדי, והנה המגיד הוא הגימל והשומע הוא ד', גמול דלים עם תלמידים והוא ללמוד וללמד והיוד היא החכמתא כידוע. ע"כ. והמתבאר בדבריו (ומבואר יותר בדבריו בתיקוני זוהר תיקון כט) שם 'בד"ה ג"ד איהו' שהגימל הוא היסוד שגומל ומשפיע לעטרת היסוד הנקראת דלה, והטיפה היא יוד שהיא סוד החכמה בכל מקום. וועיין בית עולמים דף קכ ע"ב ד"ה והוא שהארץ בזה, ובתוך דבריו כתב וז"ל: והמן כורע גדי והוא זרע דגדי שג' ד' הוא בח' יסוד ועטרת יסוד ששם שורש תנוקבא מלכות, שהיא דלה ועניה, ויסוד הוא אז גומל דלים והי' דגדי הוא טיפת המוחין ששורשו מ"וד עילאה מוח סימתיאה והוא זרע דגדי). וראה בפרדס רימונים (שער כג פרק ה): הגדה עקרו בחכמה וכל לשון יגד ותגד וכדומה הוא בחכמה וכן נדרש בשיר השירים (בוהר חדש דף עב:) בעסוק הגידה לי (א ז) וז"ל וזהר חדש שם: 'הגידה לי, אימא לי רזין דחכמתא עילאה' [ובזהר ויחי (דף רל"ד ע"ב) ובמקומות רבים מהזהר. ע"כ.]

'פֶּאֱנֹ אֶל הָאָרֶץ' (שם), 'הִלְכְנוּ מִבְּעֵי לַיהוָה. אֶלֶּא 'פֶּאֱנֹ, עֲאֲלָנָא לְתַמְן לְהֵיִא אַרְעָא דְהוּיִת מְשַׁבַּח בְּכָל יוֹמָא, וְהוּיִת אַמְרַת דְּלִית דְּכוּוְתָהּ. וְגַם זָבַת חֲלָב וְדָבַשׁ הִיא' (שם). רַבִּי יִצְחָק אָמַר, מֵאֵן דְּבַעֵי לְמִימַר בְּדוּבָא, אָמַר מְלָה דְקְשׁוּט בְּקַדְמִיתָא, בְּגִין דִּיהִמְנֹ לַיהוָה בְּרַבּוּי.

הַפְתָּר וְהַפְּכוּד

משובחת כמו שאמרת, וכמו שיבאר רבי חייה בהמשך י"י.

אחר שביאר רבי חייה שכל דברי המרגלים היו לגנאי, לא הספיק רבי חייה לסיים את דבריו¹⁰ עד שבא רבי יצחק וחולק עליו וסובר שתחילת דבריהם נתכוונו לשבח. ויבאר את הטעם שעשו כן, ואחר כך יחזור רבי חייה לבאר את דברי המרגלים.

רַבִּי יִצְחָק אָמַר, באמת כשאמרו 'פֶּאֱנֹ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּנּוּ וְגַם זָבַת חֲלָב וְדָבַשׁ הוּא וְזֶה פְרִיָּהּ' וגו' היתה כונתם לשבח את ארץ ישראל,¹¹ וזהו מפני שרצו שדבריהם יתקבלו. כי **מֵאֵן דְּבַעֵי לְמִימַר בְּדוּבָא** - מי שרוצה לומר כזב, **אָמַר מְלָה דְקְשׁוּט בְּקַדְמִיתָא** - אומר בתחילה דברי אמת.¹² **בְּגִין דִּיהִמְנֹ לַיהוָה בְּרַבּוּי** - כדי שיאמינו לו לכזביו י"י, ולכן הקדימו לספר בשבח הארץ.

עתה יבאר רבי חייה איך כל דבריהם באו לגנות את הארץ. ופותח לדרוש את תחילת דבריהם שנראה שבאו לשבח את הארץ.

ובתחילה מקשה רבי חייה, מדוע כתוב **'פֶּאֱנֹ אֶל הָאָרֶץ'**, שלשון זה שייך אם שליחותם היתה לבוא למקום קרוב, אבל מאחר ששליחותם היתה ללכת בדרך רחוקה, **הִלְכְנוּ מִבְּעֵי לַיהוָה** - 'הלכנו' אל הארץ, היו צריכים לומר י"י. **אֶלֶּא** הטעם שאמרו **'פֶּאֱנֹ, עֲאֲלָנָא לְתַמְן** - נכנסנו לשם, כלומר, נכנסנו לעיין ולחקור את טיב הארץ וטבעה י"י, **לְהֵיִא אַרְעָא דְהוּיִת מְשַׁבַּח בְּכָל יוֹמָא** - לאותה ארץ שהיית משבח בכל יום, **וְהוּיִת אַמְרַת דְּלִית דְּכוּוְתָהּ** - והיית אומר שאין כמותה, וכן היית משבחה **שְׁגַם זָבַת חֲלָב וְדָבַשׁ הִיא'**, וראינו שאינה

מקורות וציטוטים

שקר - [עין בוהר שם (ב ב) שה' לא רצה לברוא את העולם באות שין בגלל שהאותיות קוף וריש לוקחים אותה כדי לקיים את השקר. ומסיים שם: מכאן, מאן דבעי למימר שקרא יטול יסודא דקשטו בקדמיתא ולבתר יוקים ליה שקר]. ע"כ. דהיינו, מי שרוצה לומר שקר, יטול יסוד של אמת בהתחלה ואחר כך יקים את השקר] והשי"ן בראשם, לכן צריך לומר בקדמיתא. ועיין לעיל (קט ב) דאף על גב דאיהי בגלותא איהי מדבר להון].-שאף שהשכינה בגלות, היא מנהיגה אותם. ודימה זאת לנחש שאף שראשו כפוף לעפר וזנבו מתרומם למעלה ומכה, עם כל זאת הראש הוא המנהיג. עיין [שם]. וכן כתב הגר"א בפרשת תצוה (קפ ב): ק"ר אין בהם הולדה כי שניהם רע לכן הן צריכין לש"ין דלעילא, כל שקר שאין אמת בתחילתו וכו' הון שקרא דמרגלים. ע"כ.

יח. כעין זה בסוטה (לה א) "אמר רבי יוחנן משום ר"מ כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו" ופרש"י "אינו מתקיים - שמחזיקין אותו השומעין כבדאין לפיכך אומר דבר אמת תחילה כדי שיאמינו, ואף מרגלים לכן פתחו בשבח הארץ תחילה".

היה מסדר מה היא הדבה שיאמר לפני משה רבנו ע"ה. ויגידו בכל אתר' וכו' פירוש והכא אין שם חכמה, לכך לא כתב ויגידו אלא 'ויאמרו אמירה בעלמא, ויאמרו הרהורא דליבא' פירוש מה שהיו מהרהרים בלבם דהיינו הדבה. 'הפקדא' פירוש מה שנצטוו כל אחד לומר. ע"כ. ולפי דבריו מתפרש 'ויאמרו אמירה בעלמא' כלומר, ולא דבר חכמה. וכן ויאמרו שאמרו את הרהורי לבם ואת מה שנצטוו כל אחד לומר. ולפי זה 'ויאמרו' אינו מיותר.

יב. ע"פ אמת ליעקב.

יג. ע"פ הרמ"ק, מקדש מלך וקרני אור. ובאמת ליעקב ביאר את התירוץ, שמלת 'באנו' לא מדבר על שליחות משה, אלא על 'וגם זבת חלב ודבש היא'. כלומר, הרי באנו אל הארץ שהיית משבח בכל יום שאין כמוה וכו' וכמו שביארו למעלה.

יד. ע"פ מקדש מלך ואמת ליעקב.

טו. ע"פ הגר"א.

טז. ע"פ הרמ"ק.

יז. כתב הגר"א: 'והענין כי אלולי הקשטו אין להם חיוני כלל [-שאין לקליפות חיות בלי הקדושה] ועי' בפרשת בראשית בסוד שי של

רבי חייא אמר, (אלא) הכי אמרו, עאלנא לתהיא ארעא דתוית משבח לה כל יומא ואמרת דלית דכנותה, (וגם זבת חלב ודבש היא), וארימת שבחא על כללא. ולא הכי, דהא 'זה פריה' (שם), אתכלא חד מאינון זעירין קטפנו. אמרו, אי לדא אחסין קודשא בריה הוא לישראל, וסבלו כל אינון עקתין וליאותין, הא בארעא דמצרים אית אתכלין ואיבין דארעא יתיר, על חד תרין.

'אפס כי עז העם' (שם פסוק כח), אורחיה דעלמא דאינון גברין מגיחי קרבא יתבין לבר, לאסתמרא ארחין. והכא אפילו אינון בני מתא, תקיפן גבורין. 'והערים בצורות' (שם), דאפילו כל מלכין דעלמא יתכנשו עלייהו. לא יעבדון בהו פגימותא.

הקתר והכבוד

אית אתכלין ואיבין דארעא - יש אשכולות ופירות הארץ, יתיר על חד תרין - פי שנים יותר.

וממשיך רבי חייא לבאר את המשך דברי המרגלים (שם פסוק כח) 'אפס כי עז העם הישב בארץ והערים בצורות גדולות מאד וגם ילדי הענק ראינו שם'. הנה מה שאמרו 'עז העם היושב בארץ, אורחיה דעלמא - כי דרך העולם, דאינון גברין מגיחי קרבא - שאלו הגבורים עורכי המלחמה, יתבין לבר - יושבים בחוץ, כלומר מחוץ לחומות, לאסתמרא ארחין - כדי לשמור את הדרכים, והכא אפילו אינון בני מתא - וכאן, אפילו אלו בני העיר היושבים בפנים, תקיפן גבורין - חזקים, גבורים²². ומה שאמרו 'והערים בצורות', דאפילו כל מלכין דעלמא יתכנשו עלייהו - שאפילו כל מלכי העולם יתאספו עליהם, לא יעבדון בהו פגימותא -

אחר שחלק רבי יצחק על רבי חייא, חזר עתה רבי חייא להשלים את דבריו לבאר איך כל דבריהם לגנאי, הן בפירות הארץ והן בקושי לכבושה.

רבי חייא אמר, לא היתה כונתם לשבח באומרם 'זבת חלב ודבש היא', אלא אמרו - אלא כך אמרו, את אמרת דלית דכנותה - אתה אמרת שאין כמוה, 'וגם זבת חלב ודבש היא', וארימת שבחא על כללא - והרמת שבחה על הכל, ולא הכי - ואינו כן, דהא זה פריה - שהרי זה פריה. ואיזה פרי הראו להם, אתכלא חד מאינון זעירין קטפנו - אשכול אחד מאלו הקטנים קטפו, שחפשו בכל הכרם עד שמצאו אשכול קטן ורע²³, אמרו, אי לדא אחסין קודשא בריה הוא לישראל - אמרו המרגלים, אם לזאת הארץ הוריש הקדוש ברוך הוא לעם ישראל, ועל זה סבלו כל אינון עקתין וליאותין - סבלו כל אותם צרות ותלאות, הא בארעא דמצרים - הרי בארץ מצרים,

מקורות וצייונים

כ. לפנינו הוסגר המשפט 'וגם זבת חלב ודבש היא' וכן בדפוס קושטא וליוורנו. אמנם בדפוס²² ובהגהות בעל מקדש מלך שבדפוס אמסטרידם ובזוהר שבאון²³ גרסו ללא סוגריים.
כא. אמת ליעקב.
כב. כתב הגר"א: רצה לומר, דלכן אמרו 'היושב בארץ'. ע"כ. ובאמת

יז. כן הגרסה בדפוס²² קרימונה ומנטובה וכן בזוהר שבאון²³ ובאמת ליעקב. ובהגר"א (ד"ה ר' יצחק) נראה שגרס 'רבי חייא אמר, אמרו, את אמרת דלית דכנותה' וכו'. ולפנינו בדפוס ליוורנו: (אלא) הכי אמרו, שאלנא לתהיא ארעא דתוית משבח לה כל יומא ואמרת דלית דכנותה.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, כָּל מֶה דְאָמְרִי, בְּלִישְׁנָא בִישָׁא אָמְרוּ, וְקִשְׁיָא מִכְּלָהוּ, דְכַתִּיב (שם פסוק כט) 'עֲמַלְק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב'. לְבַר נִשְׁ דְּנִשְׁכִּיהַּ חוּיָא, כִּד בְּעָאן לְאַגְזֵמָא לִיהַּ, אָמְרִי הָא חוּיָא הָכָא. רַבִּי אָבָא אָמַר, וְנֵדְאִי דָא קִשְׁיָא מִכָּל מֶה דְאָמְרִי, כְּלוּמַר, תְּהוּא דְאֵגְתָּה קֶרְבָּא בְּכִלְיָא, הָא הָכָא זְמִין. וּבָאֵן אֲתַר. בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב,

הַפְתָּר וְהַכְּבוֹד

לא יעשו בהם פגם, כי לא יצליחו להבקיע החומות מחמת חוזקם.²¹ וכן הנחש פה²². כך המרגלים רצו להבהילם, ולכן הזכירו להם דווקא את עמלק שכבר נכוו ממנו.²³

אחר שביאר רבי יוסי סיבת הזכרתם את עמלק להבהיל את ישראל כי הוא נלחם בהם במדבר, בא רבי אבא לבאר עוד נלמה הזכרת עמלק גרמיה להבהילם, משום שלא די שהוא נלחם עם ישראל, אלא שנלחם עם ה', וגם שהוא עומד וממתין להם בדרך כניסתם לארץ.

אחר שאמר רבי חייה שכל דברי המרגלים היו בגנות הארץ וחולק בזה על רבי יצחק, בא רבי יוסי ומסכים עמו, ואחר כך מוסיף עוד לבאר את המשך דברי המרגלים בענין עמלק.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, כָּל מֶה דְאָמְרִי - כִּל מֶה שאמרו, גַּם דְּבִרֵי הַשְּׂבַח כְּמוֹ 'וְגַם זֹת חִלַּב וּדְבַשׁ הִיא'²⁴, בְּלִישְׁנָא בִישָׁא אָמְרוּ - בלשון הרע אמרוהו, וְקִשְׁיָא מִכְּלָהוּ - וקשה מכולם, שהזכירו להם את עמלק, דְכַתִּיב - כמו שכתוב (שם פסוק כט) 'עֲמַלְק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב'. ומשל הוא לְבַר נִשְׁ דְּנִשְׁכִּיהַּ חוּיָא - לאדם שנשכו נחש, כִּד בְּעָאן לְאַגְזֵמָא לִיהַּ - כשרוצים לאיים עליו ולהבהילו, אָמְרִי הָא חוּיָא הָכָא - אומרים,

רַבִּי אָבָא אָמַר, מֶה שֶׁהִזְכִּירוּ הַמְּרַגְלִים אֶת עֲמַלְק, וְנֵדְאִי דָא קִשְׁיָא מִכָּל מֶה דְאָמְרִי - בודאי זה קשה מכל מה שאמרו, כְּלוּמַר, - שנתכוונו לומר, הֵהוּא דְאֵגְתָּה קֶרְבָּא בְּכִלְיָא שאותו שערך מלחמה בהכל, וגם מלחמה נגד ה', הָא הָכָא זְמִין - הרי הוא נמצא כאן בארץ, ועוד אמרו, וּבָאֵן אֲתַר - באיזה מקום הוא יושב, בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב,

מקורות וצייונים

וכשמבקשין להפחידו מזכירו לו הרצועה שלקה בו כך היה עמלק רצועה רעה לישראל.
בג. ז"ל הרמ"ק: 'ההוא דאגח קרבא' כדכתיב מלחמה לה' בעמלק, וכן כשבא עמלק, לנגד ה' בא וכדפירשו רז"ל [-ראה תנחומא כי תצא ט: ויזבב בך, מכת זבב, חותך מילה וזורק כלפי מעלה ואומר טול מה שבחרת. ובוהר (ח"ב סה ב): אמר רבי שמעון, לעילא ותתא קטרוגא דקדושה בריך הוא הוה, לעילא כמה דאתמר, לתתא בקדושה בריך הוא הוה, דהוה נסבי לגברי וגוריי לון ערלתא דרשימא קדישא, ונטלי להו וארמו לון לעילא, ואמרי טול לך מה דאתרעית, ועל כל פנים דקדושה בריך הוא הוה כלא] [-אמר רבי שמעון, למעלה ולמטה היה קטרוג של הקדוש ברוך הוא, למעלה כמו שנתבאר. למטה היה בקדוש ברוך הוא, שהיו לוקחים אנשים וגוזרים את הערלה של הרושם הקדוש, ולוקחים אותם וזורקים אותם למעלה ואומרים: קח לך מה רציית, ועל כל פנים הכל היה [-מלחמה כנגד] של הקדוש ברוך הוא].

ליעקב נראה שפירש, שמדרך העולם שהגבורים יושבים בכפרים, אבל כאן גם הגבורים יושבים בכרכים, ולכן יותר קשה לכבשם.

בג. ע"פ הגר"א. וז"ל 'דאפילו כל' וכו' רצה לומר לבד גבורת היושבים בה כמו שאמרו העם קשה וכו' [- נראה שכונתו לדברי חז"ל שהביא רש"י בפרשת דברים (א ד) 'אילו לא היה סיוחן קשה והיה שריו בחשבון היה קשה שהמדינה קשה, ואילו היתה עיר אחרת וסיוחן שריו בתוכה היה קשה שהמלך קשה, על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה' וגם כאן בא לומר חוזק הארץ אף בלא גבורת יושביה].

כד. ע"פ הרמ"ק והגר"א.
כה. פירוש, שהמשל אומר שמי שנשכו הכלב ירא הוא ליקרב בצילו, כן גם כאן כאן שהיו יראים מעמלק שלחם עמהם בתחילה, הפחידו אותם בג. אמת ליעקב.

כו. ראה במדבר רבה (פרשה טו יח): 'עמלק יושב בארץ הנגב, מה ראו לפתוח בעמלק, משל לתניוק שסרח ולקה ברצועה

דָּהָא הוּא אַתְר לְאַעְלָאָה בִּיהַ. מִיַּד 'וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם' (שם יד א). קִבְּעוּ בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת, לְעַלְמִין, בְּתַהוּא לְיִלְיָא.

הַפְתָּר וְהַכְּבוֹד

קולם'. ובגלל זה קביעו בכיה לדורות לעלמין, ביהוא ליליא - קביעו לעצמם ישראל בכיה לדורות לעולם באותו לילה, שהוא ליל תשעה באב.

דָּהָא הוּא אַתְר לְאַעְלָאָה בִּיהַ - שהרי הוא המקום שעומדים ישראל להכנס בו לארץ, מִיַּד (שם יד א) 'וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת

מקורות וציטוטים

על דרך שאמרו חז"ל (סנהדרין קה א) אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני. ע"כ. [פירוש, שהענות שלהם יכולה להשפיע אפילו כלפי שמיא כמבואר בגמרא שם לגבי בלעם]. והגר"א כתב וז"ל: 'כי עז העם דייקא', הוא נגד השוכן בקרבה כי יהודא דה' בארץ, (חבקוק ב ט) 'וה' בהיכל קדשו' ועיין לעיל ז"ה וכן דאפיקו קדושא בריך הוא אחד בארץ. וזה שכתבו גם כן עמלק יושב וכו'. ועל ארעא אחר כן 'ויוציאו את דיבת הארץ וכו' ולכן חלק הכתוב דבתם לשנים. ע"כ. וביאור דבריו, שארץ ישראל כנגד המלכות וז"א מתייחד בה (עין ע"ה שער ל"ב פ"ג) והוא שוכן בארץ, והיא היכלו, ולכן אמרו שהעם השוכן בארץ עז, וכן עמלק, ואי אפשר (ח"ו) הקדוש ברוך הוא לסלקו ולשכון במקומו. והוץ מזה הוציאו דבה על הארץ עצמה שהיא כנגד המלכות, וכמבואר כל זה לעיל במאמר הקודם בדברי רבי שמעון. ובאמת ליעקב פירש שני פירושים וז"ל: 'אמר ליה משמע דבת' אפס כי עז העם' דייקא וכדין 'עמלק יושב בארץ הנגב' וכו' פירוש, שמשמעות זה הפסוק אנו למדים שהוציאו דבה על הקדוש ברוך הוא ואמרו שזה העם עז ומי יוכל

כה. ע"פ הגר"א. ועיין במדבר רבה (שם) 'ומה ראה לישב לו על הספר על דרך כניסתן של ישראל לארץ, כך צוהו עשיו זקנו לקדמון לדרך, ועקר ממקומו וישב לו בדרך'. כפי. ראה לעיל בדברי רבי שמעון בד"ה 'תא חזי', ובהערות שם. ל. כתב הגר"א: 'על כלא, על קודשא בריך הוא ועל ארעא' דהוא כלל הכל, דוכרא ונוקבא. והוא כלל העולם וכלל השם. לא. ע"פ הרמ"ק וקרני אור. ובגמרא סוטה (לה א) דרשו ממה שכתוב (יג לא) 'כי חזק הוא ממנו' ואמרו שם 'אמר רבי תנינא בר פפא דבר גדול דברו מוגלים באותה שעה, דכתב 'כי חזק הוא ממנו' אל תיקרי כי חזק הוא ממנו אלא ממנו, כביכול בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם'. וכתב החיד"א בהגהותיו כאן וז"ל: ופירושו, דרומן לשבירת הכלים. ע"כ. וברמ"ז לעיל (קנח ב) כתב: וכביכול 'חזק הוא ממנו', שלא היה בו כח כביכול לברר הטוב מהרע ולא להעלות כליו החיצונים היורדים לעשה. וזה שאמרו רז"ל אין בעל הבית יכול להוציא כליו משם: לב. ע"פ הגהות מהרצ"א, וכתב שאפס' פירוש, דק'. ועוד פירש:

נפשי צמאה לדעת
 כל רז סודר
 ויהי אורי ויהי רוי
 אורי ויהי רוי ויהי אורי ויהי רוי
 (תורה יח)

זוהר הקדוש המבואר < עם פירוש "הכתר והכבוד" ביאור בשפה ברורה הפותח את לב הלומד, עם מקורות וביאורים על פי גדולי המפרשים

גדולי הצדיקים שליט"א מעידים: ביאור נפלא כזה טרם בא לעולם

אור הגאולה לישרי לב